

שבשעות שהחתן והכלה שוהים בביתם אין יוצא ואין בא, יש להחמיר אף לשיטתו, אך דיינו להצריך בשעות היום שמירה כבשאר איסורי יחוד כך שדי בשמירה אחת, אע"פ שהשבט יהודה משה יום ללילה לגמרי.

(ז) אם היתה טהורה - מקורו בשו"ת תרומת הדשן (סי' רנ"ג) שאם אירע כן ואח"כ פירסה נדה, רשאי להתייחד עמה שהרי רואים שאין יצרו תוקפו מדלא בא עליה אף שהיתה טהורה, וסיים שהמחמיר תע"ב, הובאו דבריו להלכה בהגהת הרמ"א, וכ"פ בשלטי הגבורים (פ"ק דכתובות) בשם סה"ת, והרדב"ז בתשובה הנ"ל.

ומהב"י שהביא דברי תרומת הדשן מבלי להעיר עליהם, אין ראייה דס"ל כוותיה, ואדרבא מדלא הביא קולא זו בשו"ע יש לדייק איפכא, ולמעשה אין להקל בזה וכמ"ש הט"ז שעדיין יש לחוש שיתאווה לה מעכשו ויצרו יתקפנו לדבר עבירה, וכ"פ המהרש"ל. והש"ך (סקי"א) כתב שהאידינא שנהגו שלא לבעול עד ב' וג' ימים אע"פ שהוא מנהג של שטות ונכון לבטלו, מ"מ מכיון שהמנהג כך, אם פירסה נדה ודאי צריך שימור שמה שלא בעל הוא משום המנהג.

הערה בה ופירסה נדה

המהרש"ל (ביש"ש פ"ק דכתובות ס"ו) כתב להדיא שאסור להתייחד עמה אלא כשבעל בעילה גמורה, ודיוקו מדברי הגמ' שתפסה לשון לא שנו אלא

כשבעל בעילת מצוה, ור"ל בעילה גמורה, אבל אם בא עליה דרך איברים ואפילו אם הערה בה, לא מהני לענין זה דנימא נח יצריה, וכן פסקו להחמיר ההפלאה (בחידושי לס' קצב), המהרש"ם (בדעת תורה), ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קכ).

מאידך, בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סי' מ פכ"ה אות ד) פסק להקל - בצירוף סברת האחרונים שאיסור יחוד זה הוא מדרבנן - שאפי' אם לא הערה בה אלא שכבו בקירוב בשר וניסה לבעול ולא הצליח ואח"כ פירסה נדה, מותרים ביחוד דאיכא למימר דהתפיס יצרו בכך ותו לא תקיף עליה, לכן הותרו שפיר ביחוד כמו איש ואשתו. וע"ע בס' דבר הלכה (הורביץ, על הל' יחוד סי' ב סי"ב) שפסק להקל בהערה בה, ובהוספות חדשות שם כתב שאמנם היכא שאינו יכול לבוא לידי קישוי מבטיח כל שהיא, והיו יחד רק בקירוב בשר ואיברים ואח"כ פירסה נדה, לא מצא היתר מפורש בפוסקים, וסיים בהכאת מכתבו של הגרש"ז אורבאך זצ"ל שמצד הסברא נראה לדעתו שיש להקל כיון שיחוד זה הוא מדרבנן, ויש בזה צער וחשש גדול להפרת שלום הבית, ויש לצרף מה שהבעל מתבייש לכן לא תעלה על דעתו מחשבת פיגול, שאף אם האשה תתרצה מ"מ אם לא יצליח הוא עלול לסבול מזה אח"כ, לכן יש להקל בהורגלו ג"פ בקירוב בשר דהיינו שטבלה ג"פ והיו בקירוב בשר בכל פעם שנטהרה, אך אם ישנם ב' חדרים בדירה, טוב שישנו בחדרים נפרדים. עכת"ד.

בהלכות רבית והשו"ג יו"ד סי' קס סקכ"ו), הרמ"א בא לפסוק כהראב"ד להצריך ב' שמירות בלילה, ומה שמסיים אח"כ שהמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה, אפשר דס"ל כהמרדכי שסגי בשומר אחד לכל משמר, ואכן הוא זה שהביא את דברי המרדכי בדרכי משה (סי' שמב), וכצ"ל לשיטת תוה"ש והחזו"א שקטן וקטנה לאו דוקא וה"ה גדול וגדולה, אבל להב"ח והש"ך שהצריכו קטן וקטנה שאינם מוסרים עצמם לביאה, על כורחך גם הרמ"א מודה למרן שצריך ב' אנשים עמו ושתי נשים עמה, ושאני קטן וקטנה דהוי שמירה מעלייא כשנים עמו ושתיים עמה, וכמו שיתבאר להלן.

לגבי יחוד בשעות היום, אף שמדינא היה מקום להקל אם מצד שאין דרך לשמש ביום ואם מצד הנכנסים תדיר לבית החופה, פסק הרמ"א שיש להחמיר מצד המנהג שלא יתייחדו בלא קטן או קטנה, וא"כ סגי בקטן לחוד או בקטנה לחוד לשיטתו. ולמה שכתבתי שגם לדעת מרן דיינו להחמיר ביום כשאר איסורי יחוד, א"כ גם לדידיה יש להסתפק בשמירת קטן וכדברי הרמ"א, אולם שמירת קטן וקטנה בלילה נראה דלא מהני לדעת מרן וכמו שיתבאר.

גדרי קטן וקטנה

לדעת הב"ח והש"ך (ביו"ד סי' שמב), אין דברי הרמ"א אמורים אלא בקטן וקטנה היודעים טעם ביאה ואינם מוסרים עצמם לביאה, ואילו לדעת

ברם לדעת מרן נראה שאין להקל בשום ענין מדסתם וכתב שכל זמן שלא בא עליה ופירסה נדה אסורים ביחוד, וכך הבין בדעתו מו"ר הגרב"צ אבא שאול זצ"ל, ומ"מ לדינא צידד להקל לבני תורה היראים טפי מאיסור נדה להפנותם למורה הוראה המורה כדעת המתירים [וע' כעין זה בתשובה מאהבה לס"ס קצו בדין טבילת כלה ביום, שנהג לשלוח למורה הוראה אחר היות ורבו הדגמ"ר חשש להחמיר], והכל לפי ראות עיני המורה, וכמ"ש ג"כ בס' טה"ב (סי' ט ס"י) לגבי העראה, ובמשה"ט (עמ' תצד) אפי' היכא שהיה ביניהם קירוב בשר, והוא שיראה המורה הוראה שהחתן והכלה יראי שמים ואין חשש שיבואו לאיסור וגם יש טירחא בסידור השמירה. ואם ישנו בחדרים נפרדים והכלה תנעל הדלת בעדה, שפיר יש להקל במקום הצורך וכמ"ש בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קיא אות ז), ואף שלא הקיל בזה אלא היכא שהיתה העראה, נראה שהמיקל גם בהיה קירוב בשר גרידא יש לו ע"מ שיסמוך, ובלבד שתישן בחדר נפרד ותנעל עליה הדלת. [וברור שכל זה בראתה דם לאחר ההעראה, אבל אם לא ראתה, לדעת הרמ"א מותרת לגמרי כך שאפי' מי שירצה להחמיר לאוסרה, יש להקל לכה"פ שמותרים להתייחד].

(ה) יש אומרים שאסורה לייחד - וע"פ הכלל שי"א וי"א הלכה כ"א בתרא (וכלל זה שייך גם בדברי הרמ"א וכמ"ש מנה"ג בכללי הפוס', הסמ"ע בקונטרסו העוסק

תוה"ש (כאן סק"ח) אפילו בקטנים המוסרים עצמם לביאה סגי, ולא דמי לאיסור יחוד דעלמא דשאני הכא שאשתו משמרתו, ולפי דבריו ה"ה שמותר להתייחד עם גדול וגדולה, וכ"פ החזו"א (סי' צא אות ב), וקטן וקטנה דנקט רמ"א מפני הצניעות.

ובסד"ט (סקי"ג) יישוב דברי הב"ח ע"פ מ"ש הח"מ (אה"ע סי' כב סק"ט), שלדעת הרמב"ם ומרן בכלה לא אמרינן דמשמרתו לבעלה, והרמ"א סובר כהרמב"ם, ואילו תוה"ש הבין שהרמ"א ס"ל כהרא"ש שגם בכלה אמרינן דמשמרתו, ומסיק בסד"ט שלפ"ז לדעת הב"ח בעינן קטן וקטנה בדוקא משום שבגדולים איכא למיחש שמא ישן האחד ונמצא שתתייחד אשה עם ב' אנשים או איש אחד עם ב' נשים, לכן נהגו ליקח קטן וקטנה בדוקא וששניהם אינם מוסרים עצמם לביאה, דאפילו אם ישן האחד ישאר השני לשומר.

ובס' דבר הלכה (הל' יחוד סי' ו סקי"א), הקשה ע"ד הסד"ט, דנהי דאין אשתו כלה משמרתו, מ"מ בעלה ודאי משמרה, ואף בלילה שלא תזנה ותאסר עליו. ולענ"ד לא קשיא מידי, דהסד"ט חייש לשמא תישן הכלה ונמצא שהחתן והגדול שעמו מתייחדים עם האשה השניה, א"נ ישן השומר שעם החתן, ונמצא שהחתן מתייחד עם הכלה והאשה שעמה, וכיון שבכלה אין דין אשתו משמרתו, חיישינן שיפתה את שתיהן, אמנם הפרד"ר (בשפ"ח סקי"ד)

דקדק מלשון הש"ך ביו"ד שדוקא בקטנה פסיקא ליה מילתא דלעולם בעינן שלא תהא מוסרת עצמה לביאה משא"כ בקטן אף שהוא מוסר עצמו לביאה ש"ד כיון שהכלה בעלה משמרה.

והפרד"ר (שם) הקשה ע"ד הסד"ט ממ"ש הב"ח באה"ע בדעת הרמב"ם ומרן, שנשים הרבה עם אנשים הרבה שאין חוששין להם ליחוד, היינו ב' אנשים עם ב' נשים, ולפ"ז אף אם תאמר שכלה אינה משמרת לבעלה, עכ"ז שפיר מהני אפילו השומרים גדולים, ויישב דחתן שאני כיון שהיא מזומנת לו חיישינן להתגברות היצר, לכן בעינן ב' אנשים עמו וב' נשים עמה, ושוב דחה דא"כ היאך מהני שמירת קטן וקטנה, והאיכא למיחש שמא ימצא זמן שלא יהיה שומר עם הכלה ויבוא עליה.

ובמסקנת דבריו כתב ליישב שאפילו אם נאמר שהכלה משמרת את בעלה, היינו דוקא ביחס לאשה אחרת, משא"כ כאן שהשמירה היא בשביל אשתו לא שייך לומר אשתו משמרתו, ויש לחוש שמא יתגבר יצרה עליה ותניח אותו לזנות ג"כ עם האחרת בכדי שלא תגלה סודה, לכן מסיק שם שלא מהני גדול עמו וגדולה עמה, משא"כ בקטן וקטנה שהשומרת אינה מוסרת עצמה לביאה ושוב חוששת הכלה שתגלה הקטנה סודה, ואף אם תישן הקטנה, לא תזנה הכלה עם הקטן שהרי בעלה משמרה, וממילא לא יזנה הוא עם כלתו פן יגלה הקטן סודו.

וסיים שלפ"ז א"צ שהקטן יהא בגיל שאינו מוסר עצמו לביאה ואפילו בגדול סגי, והכי מוכח מלשון הב"ח (בסי' שמב) שכתב וז"ל: "מיהו אם מייחדים עמהם קטן וקטנה, צריך שיהיו יודעין טעם ביאה, ושאינה מוסרת עצמה לביאה". עכ"ל. שדוקא לגבי קטנה הצריך שתהא בגיל שאינה מוסרת עצמה לביאה, אבל קטן סגי שיהא יודע טעם ביאה אע"פ שמוסר עצמו לביאה. והש"ך שם ג"כ כתב כדבריו, ומה שמשמע מהש"ך (בסקי"ד) דבעינן ששניהם אינם מוסרים עצמם לביאה, הוא משום שבקטנה פסיקא ליה מילתא, שלעולם בעינן שתהא קטנה כל כך שאינה מוסרת עצמה לביאה, אולם בקטן לא פסיקא ליה מילתא ורק אם אינו יודע טעם ביאה לא מהני, וגם מהפרי דעה (בשפתי לוי סקי"ד) נראה שהבין כן בדעת הש"ך, ולפ"ז מהני שיהיו עמם גדול וקטנה, ומה שנקט הרמ"א קטן וקטנה, הוא משום דקיל טפי למצוא קטן וקטנה שישנו עמם כל ז' ימי המשתה מלמצוא גדול, אך מדברי הסד"ט נראה שאינו מחלק בכך, וצריך שיהיו שניהם בגיל שאין מוסרים עצמם לביאה, וכ"מ מדברי הלח"ש (סקכ"ד).

ובכל האמור אין נ"מ לדין דנקטינן בשפולי גלימי דמרן, דמלשון מרן - הוא בין האנשים והיא בין הנשים - מוכח שבעינן שיהיו ב' אנשים גדולים ובני דעת עמו, ושתי נשים גדולות עמה, וכמ"ש הגאון מהר"י עייאש בשבט יהודה.

ולשיטת הרמ"א, נשאר לבאר גילאי הקטן והקטנה היודעים טעם ביאה ואינם מוסרים עצמם לביאה, וגם למרן ישנה נ"מ בזה לגבי שעות היום, דגם לדידיה יש להקל דסגי בקטן או בקטנה עמם, וגדרים אלו יתבארו בתשובה שבסוף הסעיף באות ח.

(ו) ואם אינם ישנים בחדר אחד - חדר פי' בית כפי שדקדק הב"י ברשב"א (בתוה"כ הארוך ד' ו' ע"ב) שלא הצריכו כל הני שמירות אלא בישנים שניהם "בבית" אחד, אבל אם ישנים כל אחד בבית אחר די בכך, וכצ"ל בכוונת הרמ"א, וביאר החזו"א (סי' צא אות ה) דהיינו כשאין פתח בין חדרו לחדרה אלא צריך לעבור דרך רה"ר או דרך החצר, שאז אין לחוש אע"פ שהוא יחיד בחדרו והיא בחדרה, ומתחלה כתב החזו"א שביש פתח בין חדרו לחדרה אין להקל אפילו אם נועלת הדלת בעדה ולה בלבד המפתח דחוששין שתפתח לו, ורק אם תישן אצלה אמה והמפתח יהא ביד האם בזה לכו"ע שרי, דלענין חמותו אין לחוש דאשתו משמרתו, וממילא נאמנת על שמירת המפתח, ולא שייך בכה"ג להצריך שלושה שהרי הכותל מפסיק ביניהם, וסברת אשתו משמרתו יש כאן כמ"ש הרא"ש. עכת"ד.

ולמה שנתבאר שלהרבה מהאחרונים בדעת הרמב"ם ומרן, לא אמרין דאשתו משמרתו בכלה שעדיין לא בא עליה מעולם, צ"ע בזה, ושמא אין להקל אא"כ תישן עמה אשה מאותן חמש

מדוייקות, ולא מר בריה דרבינא חתים עליהו, וכ"כ בשיעורי שבט הלוי (סק"ח), שבפשטות כוונת הרמ"א שיהיו השומרים לידו ולידה ממש בכדי שיוכלו לראות ולהרגיש הנעשה ביניהם, ולדידן אין להקל בזה, וע' בתשובה הנ"ל.

לסיכום:

א. לכתחלה כשר הדבר שלא לישא אשה בימי נדתה, ואף לא בתוך ספירת השבעה נקיים, וימתין עד שתטהר, אך אם כבר נקבע מועד לחופה, ושכרו אולם ושיגרו הזמנות לקרואים ונתברר אח"כ שלא תוכל ליטטר, רשאי לכונסה אלא שאסורים להתייחד כמבואר בשו"ע כאן ולהלן סי' קצה סעיף א.

ב. כמו כן, הנושא אשה טהורה ופירסה נדה לפני שהספיק לבעול, אסורים להתייחד אפילו אם הוא אלמון או גרוש והיא אלמנה או גרושה.

ג. המחזיר גרושתו בימי נדתה או שפירסה נדה לפני שבעל, רשאים להתייחד כיון שבעלה בעבר, אולם הכונס פנויה שבעלה בזנות, יש מחמירים שלא יתייחד עמה ויש מקילים, והכל לפי ראות עיני המורה.

ד. החי עם אשה ללא חופה וקידושין אולם שמרו על דיני נדה, רשאי להתייחד עמה כשכנסה בנדתה.

נשים המצילות מיחוד, א"נ אפי' באמה והוא שיש לה בעל ונמצא באותה העיר, ולפ"ז ה"ה לשאר אשת איש שבעלה באותה העיר, דקי"ל שהיא מצלת מיחוד את כל הנשים שעמה, כמבואר בנתיבות לשבת (סי' כב סק"ד), בשו"ת נחפה בכסף (ח"ב אה"ע סי' יב), ובבינת אדם (כלל קכו אות כז); והגם שבנתן לה בעלה רשות ללכת לישן באותו בית י"א שבכה"ג אין שיך היתר דבעלה בעיר, וכמ"ש החכ"א עצמו (בכלל קכו סי' יז), מ"מ לדעת הרדב"ז (ח"ג סי' תפא), החיד"א (בשד"כ סי' כב), והבנין ציון (סי' קלח), גם בכה"ג שיך היתר זה, ובנד"ד שיש לצרף ג"כ סברת הרא"ש שהכלה משמרת את החתן, שפיר יש להקל במידי שהוא מדרבנן לדעת רוח"פ.

ובמידת האפשר, הטוב ביותר שישנו החתן והכלה אצל בני זוג אחרים, באופן שהחתן ישן בחדר א' עם בעה"ב והכלה בחדר אחר עם בעלת הבית, כך שנמצא בעל הבית משמר את אשתו, והכלה בושח ממנה פן תגלה סודה. ומ"ש בס' דבר הלכה (סי' יו ס"א) שמותר לחתן ולכלה לישן בחדר אחד, והשומרים בחדר שני אע"פ שאין פתחיהן מכוונים, ובלבד שדלתות החדרים יהיו פתוחים מעט, וסיים ששמע שכ"פ החזו"א, אינו מחוור שהרי הרמ"א חשש לשיטת הראב"ד שבחתן חיישנן שיביא עצמו לידי מצב של יחוד, ועד כאן לא הקיל החזו"א אלא במפסיק כותל ביניהם, וידוע שחלק מהשמועות המיוחסות לחזו"א אינן

הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים. וכן מי שפירסה אשתו נדה - דהיינו חתן שכנס לחופה ופירסה הכלה נדה קודם שיבעול - הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים.

ונחלקו הראשונים בפירוש דברי הברייתא, שלדעת הראב"ד

(בבעלי הנפש שער הפרישה), ממה שלא נקטה הברייתא בסתמא ולא יתייחד עמה דמשמעו בין ביום בין בלילה, אלא נקטה לשון הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, מוכח שדוקא בלילה נאסר עליהם להתייחד וכפי שהבינו הרמ"ה (בהשגותיו לבעלי הנפש) והרא"ש (פ"ק דכתובות) בדעתו; עוד דקדק הראב"ד מלשון הגמ' הנ"ל שאם הם באים לישן באותו הבית, יש להצריכם שתי שמירות דהיינו שהחתן יישן עם האנשים והכלה עם הנשים, ואילו לדעת הרא"ש (פ"ג דמו"ק סי' לו) אין חילוק בין יום ללילה וגם ביום אסורים להתייחד, אלא שנראה מדבריו שאפשר להסתפק בשמירה אחת דהיינו שהחתן ישן עם האנשים והכלה תוכל לישן לבדה, או שהכלה תישן עם הנשים והחתן לבדו וכמו שהבינו הטור (סי' שמב) והב"י (סי' קצב) בדעתו.

ולגבי הצרכת ב' שמירות, גם הרמב"ן (כתורת האדם) והרשב"א (כתורת הבית הארוך בית שביעי שער שני ד' ו) פסקו כהראב"ד, אלא שהרמב"ן פסק כמותו לענין אבילות שביום מותרים ביחוד, ואילו מהרשב"א (שם כתורת הבית הקצר) מוכח שס"ל לאסור יחוד גם בשעות היום.

ה. הערה בה ואח"כ פירסה נדה, י"א דחשיב כאילו בעלה פעם אחת ומותרים ביחוד, ויש אוסרים דדוקא בהיתה בעילה גמורה לא חיישינן שיתקפנו יצרו, והמיקל בזה לבני תורה יש לו על מה שיסמוך, אך רצוי שישנו בחדרים נפרדים.

ו. יש מקילין אפילו אם לא היתה העראה אלא ניסה לבעול ולא הצליח, או אפילו היה ביניהם קירוב בשר והורגלו בכך ג' פעמים ופירסה נדה, ולמעשה ישאלו לחכם, ואם יורה להקל, יש להקפיד ביותר שתישן הכלה בחדר אחר ותנעל הדלת בעדה.

ז. סיכום פרטי אופני השמירה כשאסורים ביחוד, יפורטו בסוף התשובה המובאת בסמוך.

יחוד בחופת נדה

שאלה: חתן שכנס את כלתו לחופה כשהיא בימי נדתה או בתוך ימי ז' נקיים, וכן חתן שפירסה כלתו נדה לאחר החופה ולפני בעילת מצוה, כיצד ינהג לגבי איסור יחוד?

תשובה: א. שנינו בברייתא בכתובות (דף ד ע"א) לגבי חתן שכל צורכי החופה היו מוכנים ומת אביו של חתן או אמה של כלה, מכניסין את המת לחדר, ואת החתן ואת הכלה לחופה, וכו' בעילת מצוה ופורש ואח"כ נוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות, וכל אותן שבעת הימים,

עמהם שזה הטעם שהצריכו ג' אנשים עם אשה אחת בדרך או בלילה. ולפ"ז לא החמירו בכלה נדה טפי מבאיסור יחוד דעלמא, ומעתה יש לומר שמה שהצריך הרא"ש שמירה אף ביום, היינו שמירה המועילה בכל איסור יחוד. וא"כ יסתפק באיש אחד עמו וכמו שפסק בקידושין ששני אנשים מתייחדים עם אשה אחת או באשה אחת עמה שהרי אשתו משמרתו. וה"ה וכ"ש שיועיל אם יהיו עמם קטן או קטנה היודעים טעם ביאה ואינם מוסרים עצמם לביאה.

ואילו הראב"ד הבין מכפילות לשון הגמ', שבדין זה החמירו יותר מבדין יחוד דעלמא מפני שהיצר מקטרג, ורצונו לומר כיון שזו אשתו קשה עליו ביותר להתגבר על יצרו, וללא שמירה מוגברת קרי שתי משמרות, חיישינן שמא יתקפנו יצרו ולכן צריכים שתי שמירות, ועוד הבין מלשון הגמ' הוא ישן וכו' שחשש זה שייך דוקא בלילה שהוא זמן בעילה וכמ"ש בפירוש הרמב"ן שם, משא"כ ביום.

אלא שעדיין יש להבין מה טעמו של הראב"ד בחילוק שבין יום ללילה, והב"ח בס"ס קצב כתב, דכיון שיש לו היתר לאיסורו לא אסרו חכמים אלא בלילה דלא שכיחי אינשי דחזו להו כשמתייחדים יחד משא"כ ביום, ואילו בס"י שמב כתב שטעמו של הראב"ד שמכיון שבלאו הכי אסור לשמש ביום לא חשו לזה. גם הגאון בעל השולחן גבוה (סי' שמב סק"ד) כתב שני הסברים אלו, האחד מכיון שישראל קדושים ואין

ב. ביסוד המחלוקת בין הראב"ד להרא"ש, נראה שהרא"ש סובר שאסרו לחתן להתייחד עם כלתו כמו שאר איסורי יחוד וכל הכללים שנאמרו שם שייכים כאן, ומה שתפסה הגמ' לשון הוא ישן וכו', מפני שביום בלא"ה לא מצוי שיתייחדו כיון דשכיחי אינשי דעיילי ונפקי לבית החופה, ואה"נ שאם נמצאים במקום שאין בנ"א נכנסים לשם שאסורים ביחוד, לכן אסר גם ביום ומאידך הסתפק בשמירה אחת דהיינו ב' אנשים אצל החתן או ב' נשים אצל הכלה, ואזיל לשיטתו (בשילהי קידושין) שאשה אחת מתייחדת עם ב' אנשים כשרים בעיר ואילו בדרך דוקא עם ג' אנשים, ויסבור כנראה כמ"ש הראב"ד בהמשך דבריו שם שלילה דינו כהולך בדרך ובעינן ג"כ ג' אנשים, כך שצריך שני אנשים בנוסף לחתן. ועל כורחינו לומר שהרא"ש אינו סובר כהמרדכי ששמירה פי' איש א' או אשה א' אלא סובר כדברי הגמ' ששמירה היינו ב' אנשים מלבד החתן וכמ"ש ג"כ החזו"א (סוף אות ג) בדעת הרא"ש.

והא דמהני ג"כ שיהיו ב' נשים עם הכלה אע"פ שקיימא לן שאיש א' לא יתייחד עם נשים הרבה, זה משום שס"ל להרא"ש שגם אשתו כלה משמרתו אע"פ שעדיין לא בעלה וכמ"ש כמה אחרונים. המהרש"ל (פ"ק דכתובות סי' ו), התורת השלמים (סי' קצב סק"ח), הכרתי ופילתי ומחצית השקל, ולפ"ז צ"ל שמה שהצריכו ב' נשים מלבד הכלה, כדי שאם תצא האחת לצרכיה תשאר השניה

לאסור יחוד גם ביום. ועל זה הוסיף עוד שגדר גדול גדרו בה להצריך ב' שמירות בלילה.

נראה ג"כ שזו דעת הרמב"ם (פכ"ב מהלכות איסורי ביאה הל"א), שהביא דין חתן שפירסה אשתו נדה קודם שיבעול גבי הלכות יחוד, וכתב שאסור להתייחד עמה אלא היא ישנה בין הנשים והוא ישן בין האנשים, ומדהביאה בהל' יחוד מוכח שמדין יחוד נגעו בה ויחוד דעריות שייך גם ביום, ואי ס"ל שמותר להתייחד עמה ביום, הו"ל לפרושי, וכן מוכח מדברי הב"י סי' קצב בדעתו, שכתב ליישב מה שכתב הרמב"ם (פי"א הל"י) שלת"ח מותר לכנוס אשה מיד אע"פ שלא ספרה ד' נקיים ואח"כ תספור ותטבול, מפני שת"ח יודע שהיא אסורה ולא יקרב אליה, שאין כוונת הרמב"ם להתייחד עמה ממש וכמו שהבינו הראב"ד וה"ה בדעתו, ולא התיר אלא לכונסה לחופה (שהרי היא בחזקת טהרה אלא שחיישין לרם חימוד) אבל להתייחד עמה אסור. והחילוק בין ת"ח לשאר אדם, שבשאר אדם אסור לכונסה לכתחלה משום דאכתי איכא למיחש שמא באיו שעה מן היום או מן הלילה, לא יזהרו המשמרות ויבוא עליה, אבל לת"ח התירו לכנוס לכתחלה והוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים, ולא חיישין שיבוא לבקש שעה שהמשמרות ישנות או טרודות בענין אחר וייתחד עמה אז ויבוא עליה. עכת"ד. וכן מוכח מדברי הגאון רבי יהונתן אייבשיץ בבני אהובה (פ"ג מאישות).

משמשין מטותיהן ביום, והשני משום שסתם משתה יש בו אנשים ונשים נכנסים ויוצאים בבית החתן והכלה, ומתביישים לסגור הדלת בעדם ולשמש מטתם משא"כ בלילה. וישנה נ"מ עצומה בין שני הביאורים האידנא, שהחתן והכלה נמצאים רוב הזמן לבדם בביתם והסעודות לכבודם נעשות ע"פ רוב כבתים אחרים, שלפי הביאור ראשון אפילו הכי יהיו מותרים ביחוד, ואילו לביאור השני אין להתיר להם להתייחד כלל אפילו אם הדלת איננה נעולה שהרי יש לחוש שינעול הדלת ויכניס עצמו למצב של יחוד כמו שחוששים בשעות הלילה, ולפ"ז צריכים גם ביום ב' שמירות! וע' להלן.

ונראה שישנה בזה שיטה שלישית האוסרת יחוד בין ביום ובין בלילה, אלא שבליילה מצריכה ג"כ ב' שמירות, וכפי הנראה מדברי הרשב"א (בתורת הבית הקצר בית שביעי שער שני דף ד ע"ב), שלאחר שביאר שמותר לאדם להתייחד עם אשתו נדה אע"פ שהיא ערוה לו, לפי שאין יצרו תוקפו מאחר ויש היתר לאיסורו, כתב שפעמים שהוא אסור להתייחד עמה כגון בכלה דמתוך שהיא חביבה עליו, חיישין שמא יתקפנו יצרו. וסיים, גדר גדול גדרו בה, שלא תישן עמו בבית אחד עד שיהיו שם אנשים ונשים. עכת"ד. ולפי מ"ש הב"ח שדיוקו של הראב"ד הוא ממה שהגמ' לא תפסה לשון סתמית לא יתייחד עמה אלא הוא ישן, א"כ הרשב"א שכתב בפירוש ולא יתייחד עמה מוכח שסובר

הרי לך במפורש שהחשש בסתם אדם שמא יבוא לבקש שעה מן היום או מן הלילה שלא נזהרו בה המשמרות ויבוא עליה, וא"כ הבין בדעת הרמב"ם שמצריך ב' משמרות ושאסור להתייחד עמה כלל אפילו ביום, וזה עולה בקנה אחד עם מ"ש בדעת הרשב"א (ואף יתכן שהרמב"ם החמיר יותר להצריך ב' משמרות גם ביום ולהרשב"א יתכן שמספיק ביום בשמירה המועילה לגבי כל איסורי יחוד). וראיה נוספת שהרמב"ם מצריך ב' משמרות ושני שומרים בכל משמר, ממ"ש (פכ"כ הל"ה) שנשים הרבה עם אנשים הרבה אין חוששין ליחוד וכתב המגיד משנה שם שלמד כן מדין חתן שהוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים ומשמע דהיינו בבית אחד, וכתבו הפרישה (סי' כב סק"ט) והמהרש"ל בדעת הרמב"ם והמגיד משנה שהרבה היינו ג' אנשים וג' נשים, וכ"כ להוכיח הגאון חיד"א בשער יוסף (סי' ב). ומוכח שהרמב"ם מצריך שתי שמירות ובכל משמר ב' שומרים.

וכן מוכח (לגבי יחוד בשעות היום) להדיא מדברי הר"ן (שבת יג), שהקשה מכיון דמקשינן אשתו נדה לאשת רעהו, נאסור א"כ יחוד עם אשתו נדה ותירץ דאח"נ שגם באשתו נדה אסור יחוד כל זמן שלא בעלה דעדיין יצרו תוקפו, ולאחר שבעלה התירו מדרשא דסוגה בשושנים (סנהדרין לו). ומדלא חילק ואסר להתייחד מוכח שגם ביום אסור, וכן מוכח מחידושי הנימוקי יוסף (לכתובות דף ד) שכתב שאין מתייחדין זה עם זה שמא יבעול. וכן מוכח מדברי האורחות חיים

(בהלכות נדה סי' ט סעיף ט), ומדברי הריא"ז (בפסקיו לפ"ק דכתובות פ"א הלכה ז) שכתב וז"ל "פירסה הכלה נדה, אם עד שלא בעל פירסה נדה אסור להתייחד עמה בלא שימור" עכ"ל, וכן מוכח מסתמות לשון בעל ספר האשכול (סי' מט).

ג. ע"פ המבואר בדברי הראב"ד (בשער הפרישה), שיחוד זה הוא חמור יותר מיחוד של אשת איש, שהיא מתייחדת עם שני אנשים כשרים וזו אינה מתייחדת עם בעלה עד שיהיו שם אנשים ונשים, והטעם מפני שהיא אשתו והיצר מקטרג עליה, אינו ענין למה שנחלקו הפוסקים האם יחוד עם אשתו נדה שעדיין לא בעלה הוא מן התורה או מדרבנן (לעיל בביאור הסעיף סק"ב), וכמבואר בראב"ד שהחמירו בו יותר מבאיסור אשת איש שהוא מן התורה, כיון שהיצר מקטרג ומסית ביותר שהרי היא אשתו.

ואילו לדעת התוס' (סוטה ז), רבינו יונה (סנהדרין לו), והספר יראים סי' קצב, איסור זה אינו אלא מדרבנן משום שיש היתר לאיסורו ע"י שתספור ותטבול, וכן דעת החקרי לב (חאה"ע סי' יז) שלכו"ע האיסור מדרבנן, וכ"כ הרדב"ז (ח"א סי' קסד), החזון איש (יד"ד סי' צא אות ג), ובשו"ת ציץ אליעזר שם בדעת הנחפה בכסף ובשם ספר הזכרונות. ולפי האמור נראה שאין ג"מ לנידון דידן, וכמבואר בראב"ד שהחמירו בו יותר מבאיסור אשת איש שהוא מן התורה, כיון שהיצר מקטרג ומסית ביותר שהרי היא אשתו.

אמנם אפשר להסתמך על דברי הפוסקים שסוברים שהאיסור מדרבנן, במקום ספק אם שייד דין זה או לא, וכגון שהיה ביניהם קירוב בשר אך לא הצליח לגמור ביאתו שיש אוסרים כפשט מרן בסי' קצב ויש מתירים מטעם שבכהאי גוונא שוב אין יצרו תוקפו, ומכיון שהאיסור לרוב הפוסקים הוא מדרבנן יש מקום לסמוך על דבריהם, מה שאין כן לנידון דידן (ולמעשה בודאי שאיני כדאי להכריע בנידון הנזכר שהיו בקירוב בשר ולא הספיקו לעשות מעשה גמור ופירסה נדה, וע' מה שכתבו בזה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' מ פרק כה, בדבר הלכה על הל' יחוד סי' ב סי"ב, בשו"ת חשב האפור ח"ב סי' קמו ובטהרת הבית סי' ט הערה י').

ד. עדיין נשאר לבאר - בין לשיטת הראב"ד וסיעתו שהצריך שתי שמירות, ובין לשיטת הרא"ש שדי בשמירה אחת - לכמה אנשים יש דין משמר. וגם בזה נחלקו הראשונים, שבהגהות מיימוניות (פכ"ב מהא"ב הל"א) פסק שמיעוט אנשים שניים ומיעוט נשים שתיים. ואילו בדרכי משה כתב בשם המרדכי (לגדה סי' תשמא) שבאחד סגי, ומה שאמרו בגמ' בין האנשים היינו הבעל ואחד שעמו וכן האשה ואחת שעמה. ולפ"ז לכאורה שאר הפוסקים ששינו מלשון הגמ' שנקטה "בין האנשים" וכתבו עם האנשים, מוכח שס"ל שבנוסף לחתן צריך שיהיו אנשים והיינו שניים דמיעוט רבים שניים, וא"כ מובן מדוע כתב הגמ"י שם שדבריו הם מיסוד דברי הראב"ד הנזכרים, שהרי

הראב"ד נקט לשון עם ולא בין, ודו"ק. וא"כ להראב"ד צריך שני שומרים לו ושתי שומרות לה, ולהרא"ש שסגי במשמר אחד, צריך שיהיו בו שני שומרים כמ"ש לעיל אות ב בשם החזו"א.

ה. לאחר שנתבאר שישנם בזה ג' חילוקי דינים, לגבי מספר השמירות, מספר השומרים, ולגבי יחוד בשעות היום, הבה נבוא לבאר דעת מרן הקדוש לגבי כל חילוק וחילוק.

לגבי החילוק הראשון, נראה פשוט שמרן מצריך ב' שמירות וכדעת הראב"ד הרמב"ן והרשב"א, וכדמוכח מלשונו בשו"ע (בסי' קצב ס"ד, בסי' שמב ובאה"ע ר"ס כב). וכן הסכמת רבני ספרד; השבט יהודה (עייאש, בסי' שמב), העוד יוסף חי (פ' שופטים אות ב) וכ"כ הבאר שבע (בבאר מים חיים סי' טו) בדעת מרן, והרבה לתמוה על המנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה, והביאוהו המהרי"ט (בחידושיו לכתובות דף ד) והכנה"ג (על הגליון לסי' קצב), וכן מוכח מהיד אהרן (לאה"ע סי' כב בהגב"י).

ולגבי החילוק השני, אף שבסי' קצב לא התייחס הב"י לזה, הנה בסי' שמב הביא רק את שיטת הגמ"י ששמירה פי' שני שומרים לו ושתי שומרות לה, וכן הסכמת אחרוני ספרד, השבט יהודה שם, השו"ג (שם סקט"ו), המהרי"ט והכנה"ג, וכן מוכח מהעוד יוסף חי, וכ"פ הבאר שבע. וכתב הגאון חיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' טו) לבאר

דבריהם, שזו שפירסה נדה לפני שבעלה אינה בגדר אשתו משמרתו, ושזו דעת הרמב"ם, וכ"כ בדעתו המהרי"ט לכתובות, וממילא זו ג"כ דעת מרן שהביא בס"י כב ס"ו את דינו של הרמב"ם להלכה. ומדלא מהני שמירה אחת של עוד אשה או שתי נשים עמה, מוכח כוונת הגמ' דבעינן שתי שמירות, וזה שלא כהרא"ש הסובר שגם כה"ג אשתו משמרתו, וכן כתב מהר"י עייאש בלחם יהודה, היד אהרן (לאה"ע בהגה"ט אות יא), הפני משה (אה"ע סק"ח), הסד"ט (סי' קצב סס"ק יג), ועוד.

והחילוק השלישי, האם יש לחלק בין יום ללילה, לא נתבאר די הצורך, משום שמרן הביא מחלוקת הראב"ד והרא"ש בב"י סי' קצב ולא הכריע, וגם מסתימת דבריו בשו"ע אין לדייק שסובר כהראב"ד, ואילו בס"י שמב לגבי חתן אבל, כתב בב"י להכריע כשיטת הראב"ד והרמב"ן שמותר להתייחד ביום ללא שמירה, וכמ"ש הדרישה (שם סק"ג) והשו"ג (סק"ד). ולכאורה כיון שבדבריו לסי' קצב כתב בדעת הרא"ש והטור שנראה שאינם מחלקים בין אבילות לנדה ואף בנדה אין צריך שתי משמרות, א"כ נאמר זאת בדעתו גם לגבי יחוד בשעות היום שכיון שבס"י שמב פסק כהראב"ד, הכא נמי לגבי חתן שפירסה כלתו נדה. אולם בב"י סי' קצב הביא מחלוקת הרא"ש והראב"ד וסיים שהרז"ה ג"כ חלק על הראב"ד ואסר יחוד ביום, ומוכח קצת שהבין שרוב הראשונים חלקו על

הראב"ד וכפי שכתב כבר קודם לכן בדעת הרמב"ם, וגם מהמשך דבריו שעבר לדין חופת נדה והביא ראיית הר"י מיגאש הנ"ל ולא העיר עליה, וע' בב"ח שם.

ועוד יש לעמוד על שינוי לשון מרן בשו"ע, שבס"י שמב כתב וז"ל "הלכך כל ז' ימי המשתה וכל ז' ימי האבל, הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים". עכ"ל. ואילו בס"י קצב ס"ד כתב כלשון הרשב"א והטור וז"ל "עבר וכנסה תוך הזמן הזה וכן חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה - לא יתייחד עמה אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים" עכ"ל. ומלשון זה מוכח דס"ל למרן לאסור עמה יחוד לגמרי ל"ש בלילה ול"ש ביום. וכן מוכח ממה שהביא דין זה בהלכות יחוד (אה"ע סי' כב סעיף א) שכתב שם וז"ל: "אסור להתייחד עם ערוה... חוץ מהאם עם בנה... והבעל עם אשתו נדה. וחתן שפירסה אשתו נדה קודם שיבעול, אסור להתייחד עמה אלא היא ישנה בין הנשים והוא ישן בין האנשים" עכ"ל. ואם סובר מרן כהראב"ד, מדוע הביא דין זה בהל' יחוד, והלא הראב"ד מתיר יחוד ביום, ומה שהצריך בלילה ב' שמירות זה לא מדין יחוד דעלמא אלא משום שחתן יצרו תוקפו ביותר וכמו שנתבאר. ולומר שמכיון שסי' שמב הוא המאוחר יותר וכיון ששם הכריע להקל בב"י וגם בשו"ע לא כתב שאסור להתייחד, הכי ס"ל למעשה, זה אי אפשר לאומרו, שהרי שו"ע אה"ע הוא

מאוחר יותר מיו"ד, ושם אסר להתייחד כלל ועיקר.

ו. וליישב דברי מרן אל נכון, נראה שיש בזה שני דרכים. האחת, שמרן בשו"ע חזר בו ממה שכתב בב"י סי' שמב, ולכן סתם דבריו ולא כתב במפורש להתיר יחוד ביום כמו שכתב הראב"ד. ולא מיבעיא בסי' קצב ובאה"ע שכתב בפירוש שאסור להתייחד דמשמע גם ביום אלא גם בסי' שמב שלא כתב שאסור להתייחד אלא הוא ישן בין האנשים וכו', סוף סוף מדלא כתב בפירוש לחלק בין לילה ליום אלא סתם דבריו, י"ל דס"ל לאסור כסברת רוב הראשונים, ובפרט שכך ס"ל לשני עמודי הוראה הרמב"ם והרא"ש, וכן מוכח מהרשב"א. וזו בעצם שיטתו של הגאון מהר"י עייאש בשבט יהודה (לסי' שמב), שכתב שמסתימת מרן בשו"ע שם מוכח דלא ס"ל לחלק בהכי ואדרבא ס"ל שגם ביום צריך ב' שמירות. וכ"כ ג"כ במסגרת השולחן הספרדי (לסי' שמב). וזה בעצם כלל ידוע בכללי השו"ע, שמרן חזר בו הרבה פעמים ופסק בשו"ע הפך דבריו בב"י מפני שראה סברה אחרת בפוסקים ובפרט אם רוב הפוסקים סוברים כך כמו בנידון דידן. וכלל זה הובא בשו"ת יוסף אומץ להחיד"א (סי' ט), בחקרי לב (יו"ד ח"ב סי' נג ד' קז), בשו"ת ויוסף אברהם (סי' כג), בשו"ת חיים ושלום (ח"א סי' ל), בשו"ת גינת ורדים (חאה"ע כלל ד סי' ל), בזכור ליצחק (הררי, סי' פו), ובשו"ת יבי"א (ח"ה חאה"ה סי' טל אות ד).

דרך שניה בזה, היא לחלק בין איסור אבילות לאיסור נדה, דאע"ג שבגמ' הנ"ל מדמים דין חתן שפירסה אשתו נדה לדין חתן בימי אבילות, וגם הראשונים השוו שני הדינים להדדי, מכל מקום מכיון שישנה מחלוקת לגבי היום ויש מתירים, ראה מרן לסמוך על דבריהם בדין חתן שמת לו מת בערב החופה, שהתירו לו לכונסה לחופה ולבוא עליה ונוהג אח"כ ז' ימי המשתה, מפני ששם אין חשש כרת דנדה שהרי מותרת לו דמיירי בבעולה כמ"ש האחרונים (ע' ב"ח ושו"ך שם סק"ז), דאל"כ אסורה לו בלא"ה מדין דם בתולים והיאך התירו הראב"ד והרמב"ן חיבוק ונישוק, ואין האיסור שם אלא מדין אבילות שאסור אותו החתן בדברים שבצינעא בז' ימי המשתה כדין מי שמת לו מת ברגל, ואיסור זה הוא מדרבנן לכן ראה להקל, משא"כ בחתן שפירסה אשתו נדה שהיא אסורה עליו באיסור תורה, לא מיבעיא לפוסקים הסוברים שאסור לו להתייחד עמה מן התורה, אלא אפילו לסוברים שהאיסור הוא מדרבנן, מכל מקום כיון שאם יכשל בה נמצא עובר על לאו וקרת מדאורייתא, בזה חשש מרן לדעת רוב ככל הפוסקים הראשונים. וע"פ זה יובן שינוי הלשון בין סי' שמב לבין סי' קצב וסי' כב באה"ע.

ויתר על כן, הרמב"ן עצמו אע"פ שכתורת האדם פסק כהראב"ד בדין חתן שמת לו מת להתיר לו יחוד ביום, הנה בהלכות נדה (פרק ח הלכה יא)

כתב שמותר לאדם להתייחד עם אשתו נדה, ומיד בהלכה יב כתב שהכלה שנכנסה לחופה ולא נבעלה ופירסה נדה, אסורה להתייחד עם בעלה אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, ומסמיכות שתי הלכות אלו, מוכח דס"ל שמדין איסור יחוד נגעו בה אלא שבליילה הצריכו שמירה יתירה, וא"כ אתי שפיר מדוע מרן שסמך בפשיטות על הכרעת הרמב"ן בסי' שמב, סובר עם כל זה לאסור יחוד ביום לחתן שפירסה כלתו נדה.

והן אמת, שמו"ר הגר"ע יוסף (שליט"א) זצ"ל בספרו טהרת הבית (עמ' תצו) חלק על דברי השבט יהודה וכתב שלדעת מרן מותר להם להתייחד ביום, ושכ"כ החינא וחסדא לכתובות בדעת מרן, ולאחר נשיקת עפרות רגליו יורשה לנו להעיר שמכיון שלדעת רוב ככל הראשונים ומכללם הרמב"ם הרא"ש הרשב"א הרז"ה, הר"ן (שבת יג) וכן מוכח מדברי הר"י מיגאש, הרא"ה הנימוקי יוסף רבי וידאל קרשקש לכתובות, הריא"ז והאורחות חיים, אסור לחתן שפירסה כלתו נדה להתייחד עמה אף בשעות היום, אין להקל בזה כסברת הראב"ד שהוא היחיד שחילק בין לילה ליום. ואף הרמב"ן בתורת האדם שכתב על דבריו שכבר הורה זקן, בהלכות נדה שלו פסק להחמיר כהרא"ש, ויתכן שרק לגבי איסור אבילות תפס להקל כהראב"ד ולא בנדה שהיא בכרת מדאורייתא. וכן אפשר לפרש בדעת מרן דס"ל לחלק הכי, או לאידך גיסא יש

לומר שמרן חזר בו בשו"ע ופסק כרוב הראשונים וכדרכו בכמה מקומות כמו שכתבנו בשם גדולי אחרוני ספרד, וכ"פ להדיא השבט יהודה בסי' שמב שמרן בשו"ע חזר בו, יש א"כ להחמיר כדבריו ולאסור היחוד אף בשעות היום. וכ"פ במסגרת השולחן הספרדי (ליו"ד סי' שמב), וכן מוכח מדברי הבן איש חי בעוד יוסף חי (פ' שופטים אות ב) ממה שלא חילק בזה, וגם ממה שהוסיף שם שמנהג בגדד שאפילו לא פירסה נדה לאחר בעילת מצוה (כך שאסורה רק מדרבנן), אינו מתייחד עמה עד שתטבול ויבוא עליה פעם שנית! וכן מוכח מדברי המהרש"ק הנ"ל שהבין בדעת הרמב"ם ומרן שאיסור יחוד עם אשתו נדה שעדיין לא בא עליה מעולם הוא מן התורה, ולדעה זו בודאי שאין לחלק ולומר שלא אסרה תורה יחוד אלא בלילה, ורק למ"ד שהאיסור הוא מד"ס שייך לחלק דלא גזרו חז"ל אלא בלילה.

ובר מן דין, גם לדעת הראב"ד שהתיר יחוד ביום, יש מקום להחמיר האידנא ע"פ מ"ש לעיל (אות ב) שני ביאורים בדבריו, לראשון לא אסרו יחוד אלא בלילה שהוא זמן בעילה ואילו לביאור השני לא הזכירו לילה אלא משום שביום בלא"ה אין חשש יחוד שהרי שכיח שאנשים נכנסים ויוצאים לבית החתן במשך היום. ומ"ש הרא"ש בדעתו שיחוד ביום מותר, צריך לומר דלאו יחוד גמור קאמר אלא שמותר לו להתייחד אתה מפני שכל רגע עלול מישהו להכנס ויחוד כזה לא אסרה תורה

ולא אסרו חכמים, וכמבואר בשו"ע אה"ע סי' כב סעיף ט. וכן מצינו בגמ' שילהי קידושין, מתייחד אדם עם אשה ותינוקת עמה, דהיינו שיחוד כזה לא אסרו, וכן מתייחד אדם עם שתי צרות ועם שתי יבמות ועם כלה וחמותה, וכונת הגמ' שיחוד כזה לא אסרו, וה"נ מתייחד עמה ביום מפני שיחוד ביום לא אסרו לחתן כיון שדרך השושבינים ליכנס בביתו ומטבע הדברים אין פתח ביתו נעול. ולפ"ז כיום שמנהג זה נתבטל לגמרי, והחתן והכלה נודדים מבית לבית, ובשעה שהם בביתם הדלת סוגרת ומסוגרת ואין בא, אסור יהיה להם להתייחד אף בשעות היום. ובפרט שנראה שהעיקר כביאור זה שהרי הב"ח הביאו בסי' קצב לגבי חתן שפירסה כלתו נדה, ומ"ש בסי' שמב שאין דרך לשמש ביום איכא למימר שכתב כן לומר שביום א"צ ב' שמירות וסגי בשמירה המצילה מיחוד כגון תינוק או תינוקת או פתח פתוח לרשות הרבים. ושוב ראיתי שגם המהרש"ל (פ"ק דכתובות סי' ו), כתב רק ביאור זה בדעת הראב"ד, שמכיון ששכיחי נכנסים ויוצאים לא הצריכו שמירה ביום ומ"ש הראב"ד שרשאי להתייחד עמה כשאר נשים, רצונו לומר שביום א"צ שמירה יתירה וסגי כשמירה המועילה בשאר איסורי יחוד. וכן מוכח מחידושי בעל ההפלאה (ליד"ד סי' קצב ס"ד), וכ"כ להדיא בס' תפארת למושה (ליד"ד סי' שמב), שמה שהתיר הראב"ד להתייחד ביום, היינו דסגי בשומר אחד או בפתח פתוח לרשות הרבים כדין שאר יחוד, וא"כ י"ל

שגם כונת הרא"ש כך היא דאפוש פלוגתא לא מפשינן, ואע"פ שלדעת מהר"י עייאש בשבט יהודה הנ"ל יש להצריך לדעת מרן ב' שמירות גם ביום, וכבר ביארנו שכן מוכח מהב"י בדעת הרמב"ם מ"מ כיון שיש חולקים ומתירים יחוד ביום לגמרי, בזה דיינו להסתפק בשמירה אחת כדעת הרא"ש ושאר ראשונים וכפסק הרמ"א שיתבאר בסמוך.

ז. הרמ"א בסי' קצב הביא דברי הרא"ש בשם וי"א ואח"כ את שיטת הראב"ד ג"כ בשם וי"א, וסיים שהמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה ואין מתייחדין ביום בלא קטן או קטנה. וידוע שגם בדברי הרמ"א ישנו הכלל שי"א וי"א הלכה כי"א בתרא כמ"ש כנה"ג (בכללי הפוסקים), בקונטרס הסמ"ע ובשולחן גבוה (יד"ד סי' קס סקכ"ו), ולזה סיים שהמנהג ג"כ כי"א בתרא שלא יתייחדו בלא קטן וקטנה. ונמצא א"כ, שפסק כהראב"ד שצריך שתי משמרות בלילה, וכהמרדכי שמשמר פי' שומר אחד. ולפ"ז נמצא שאין מספקת בשעות הלילה שמירת ב' קטנים או ב' קטנות אע"פ שזה מועיל להציל מאיסור יחוד דעלמא וכמ"ש האחרונים באה"ע ע"פ דברי הרמ"א סי' כב ס"ה בשם הראב"ד, ע' בדבר הלכה (סי' ד הערות לג-לד), אלא צריך לשיטתו שיקח קטן לחתן וקטנה לכלה שהרי חושש לשיטת הראב"ד שבכלה נדה החמירו יותר מבשאר יחוד דעירות וכדמוכח ג"כ מהחזו"א (סי' צא אות ג) בדעתו.

מוסרים עצמן לביאה, ואז אפילו אם ישן א' מהם לא יוכל לזנות, ושישנו שניהם לא חיישינן כמבואר באה"ע, ובמסקנת דבריו כתב שרק בקטנה הצריכו הב"ח והש"ך שתהיה בגיל שאינה מוסרת עצמה לביאה, אבל לגבי קטן אפי' מוסר עצמו לביאה שרי, שהרי הכלה בעלה משמרה לכו"ע. ולמעשה נראה שיש לחוש לרוה"פ שהצריכו קטן וקטנה שאין מוסרין עצמם לביאה. וע"ע בספרי הק' משנת היחוד (סי' כב ס"י).

בגדר קטן שיודע טעם ביאה ואינו מוסר עצמו לביאה, דעת ס' המקנה (שילהי קידושין), הכו"פ (בסי' קצב), והבא"ח (בעוד יוסף חי פ' שופטים אות י'), שהוא מבין תשע שנים ועד בן י"ב שנים, ואילו לדעת הב"ח (סי' קצב), החת"ס (באה"ע ח"ב סי' צו), והסד"ט (סי' קצב סק"ג), הוא מבין שש-שבע ועד בן תשע, אבל בגדול מתשע דעת הסד"ט לאסור אליבא הרמב"ם ומרן, מחשש שהקטנה תישן ונמצאת האשה מתייחדת עם שני אנשים החתן והקטן, דהא לשיטתם אסור לאשה אחת להתייחד עם ב' אנשים.

ולהלכה נראה שיש להורות כדברי ס' המקנה הכו"פ והבא"ח, ובפרט שכיום בדרך כלל אין קטן פחות מתשע שנים בשל כל צורכו להבין מהו טעם ביאה, ול"ד לקטנה שממהרת להבין טפי מהזכר בן גילה, ועכ"פ לבני ספרד שבלא"ה אין סומכים על שמירת קטנים בלילה אלא ביום בלבד, וביום בלא"ה יש מתירים יחוד לגמרי, שפיר איכא למיסמך על האחרונים הנ"ל שעד

ומה שסיים הרמ"א שאין מתייחדין ביום בלא קטן או קטנה, רצונו לומר שאף על פי שבלילה נקטינן כשיטת הראב"ד, מכל מקום בשעות היום נקטינן כסברת הרא"ש שאסר יחוד גם ביום, אלא שאין צריך ב' שמירות דהיינו קטן וקטנה, אלא מספיק בקטן או קטנה וכדקי"ל באה"ע סי' כב סעיף יא, שסגי בהכי להציל מאיסור יחוד.

ה. וקטן וקטנה שאמרו כאן, לדעת הב"ח והש"ך היינו דוקא בקטנים היודעים טעם ביאה ואין מוסרין עצמן לביאה, וכ"פ הסד"ט, החכ"א והלחור"ש. ואילו בתוה"ש סק"ח כתב שמדובר אפי' במוסרים עצמם לביאה, דלא הצריכו זאת אלא ביחוד עם ערוה משא"כ הכא שאשתו של החתן משמרתו (דהיינו לשיטת הרא"ש וכמו שנתבאר) וכ"כ החזו"א (סי' צא אות ג), שה"ה בגדול עמו וגדולה עמה מותר ומה שנהגו בקטנים הוא מפני הצניעות, ובפרד"ר (כשפתי חכם סק"ד) כתב לישב דברי הב"ח והש"ך, שהרי לדעת מרן השו"ע לא אמרינן שאשתו כלה משמרתו (כדנתבאר לעיל אות ה') וא"כ שפיר הצריכו קטן שאינו מוסר עצמו לביאה, וסיים שדוקא בקטנים יש להקל אבל בגדולים אין להקל עד שיהיו ב' שומרים עם החתן ושתי נשים עם הכלה, שהרי יצרו תוקפו ביותר. ואם יהיה עמו שומר אחד ואתה אשה אחת, יש לחוש שמא ישן השומר שעמו ויזנה עם שתיהן, ואשתו תניחנו לזנות עם האחרת בכדי שיבוא גם עליה וחברתה לא תגלה סודה, משא"כ בקטן וקטנה שאין

גיל י"ב חשיב שומר, ובפרט שלדעת תוה"ש יש להקל גם בקטן המוסר עצמו לביאה, והסכים עמו הפרד"ר. ובשעת הצורך, יש להקל גם בקטן מבן שש בהסתמך על החת"ס והסד"ט.

ובגדר קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה, י"א שהוא מבת שלש ויום אחד (ח"מ סי' כב סקט"ו, המקנה שם, ובס' פורת יוסף צוויג ח"א סי' כט אות ב בדעת הטור והב"ח), וי"א שהכל לפי התפתחותה השכלית שיש שאינן פקחות או שהן ביישניות שאין דרכן לספר מה שראו בשוק ובת שלש שנים עפ"ר אינה בכלל זה (בית שלמה האו"ח סי' נח, משמעות העוד יוסף חי פ' שופטים אות י, שו"ת ישכיל עבדי ח"ה סי' כב), ולמעשה מגיל חמש-שש יש להקל ובפחות מכן הכל תלוי בתפתחותה השכלית ((שיעורי שבט הלוי)). ומאיזה גיל כבר עשויה למסור עצמה לביאה, י"א שהוא מגיל תשע שנים (ב"ח, בית שלמה הנ"ל, חכ"א כלל קטו ס"ט, הזכור לאברהם ערך יחוד והפת"ת סק"ב), וי"א שהוא מגיל י"ב שנים שהוא זמן הלכשת היצר ((פנים מאירות ח"ב סי' קלא, עזר מקודש לס"ג)), ולדינא נקטו רוח"פ כהב"ח (בר הלכה סי' ד ס"ב, ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' רד אות א, ובספרי הק' משנת היחוד לסי' כב סי' עמ' רטז-ריו).

ט. ובאופן שישנים החתן והכלה אצל שני בני זוג, החתן בחדר עם הבעל והכלה בחדר עם האשה נראה שגם הפרדס רמונים (הנ"ל אות ח) יודה לדברי החזון איש, דנהי שאין הכלה משמרת את החתן, הכא אין צריך לזה, שהרי

אשת בעה"ב בעלה משמרה והיא משמרתו וא"כ אף אם יישן א' מהם אין לחוש לתקלה, דשפיר חשיב ככה"ג כשני שומרים וא"כ יש להקל אף לכתחלה ואינם צריכים לנעול הדלת, אלא שבס' דבר הלכה (סי' ו סעיף יא) כתב שמותר לחתן ולכלה לישן בחדר אחד, והשומרים בחדר אחר אע"פ שאין פתחיהן מכוונים ובלבד שדלתות החדרים ישארו פתוחות קצת, וסיים ששמע שכ"פ החזו"א. ולפי האמור שגם הרמ"א חשש לשיטת הראב"ד שבחתן ישנו חשש יותר מבשאר איסורי יחוד והיישנין שיביא עצמו למצב של יחוד ולכן צריך קטן עמו וקטנה אצלה, נראה שאין להקל בזה, וכ"כ בשעורי שבט הלוי (כאן אות ח), שבפשטות כוונת הרמ"א שיהיו השומרים לידו ולידה ממש ולא רחוק מהם, והיינו שקרובים כל כך עד שיכולים לראות ולהרגיש הנעשה ביניהם. ועכ"פ ברור שלחתן מבני ספרד אין להקל אלא בשתי שמירות ובארבעה שומרים כמו שנתבאר, והמורים לחתן ספרדי כדברי הדבר הלכה בשם החזו"א אינם עושים כדין, שאף אם שמועה זו שנמסרה משם החזו"א נכונה, אינה אלא ע"פ דעת הרמ"א הנ"ל אבל לדעת מרן לא שייך להקל בזה. וכבר הזכרנו שהגאון בעל הבאר שבע שהיה מגדולי רבני אשכנז, הרעיש על המנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה, מפני שהרא"ש הסכים להראב"ד לגבי הלילה, שצריך ב' משמרות, ומכיון שמיעוט אנשים שניים ומיעוט נשים שתיים, צריך ד' שומרים,

ואף להמקילים צריך לכה"פ ב' שומרים או ב' שומרות עמה, ואם סגי בקטן לא הוה הגמ' שתיק מלומר וכמו שאמרו בגמ' בשילהי קידושין, שמותר להתייחד עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה.

לכן לדידן בני ספרד אין להקל אלא בשני אנשים עמו ושתי נשים עמה, וכתב השבט יהודה (סי' שמב) דהיינו דוקא גדולים וגדולות, דאנשים אמרו שמשמען גדולים ובני דעת. ואם יש בדבר טירחא, אפשר שישנו כל אחד בבית אחר וכמ"ש הב"י בדעת הרשב"א. וגם מ"ש הרמ"א בהגה שאם אינם ישנים בחדר א' א"צ שימור, יש לפרש כוונתו שמדובר שאין פתח בין חדרו לחדרה אלא צריך לצאת ולעבור דרך רשות הרבים או דרך החצר, שאז אין לחוש, אע"פ שהם יחידים זה בחדרו וזה בחדרה. ולא התיר לישן בשני חדרים נפרדים בבית אחד. וכ"פ בטהרת הבית (במשה"ט עמ' תצה).

י. דרך אפשרית נוספת במקום שיש טירחה וביוש להביא שומרים לחתן ולכלה, היא שישנו בשני חדרים נפרדים אפילו בבית אחד, ואמה של הכלה תישן עמה בחדר אחד ותנעול את הדלת והמפתח יהיה בידה, וכמ"ש החזו"א (בס"י צא אות ה), שלענין חמותו אין לחוש שהרי אשתו משמרתו וממילא נאמנת על שמירת המפתח. ונראה שאף להחולקים וסוברים שאין אשתו כלה משמרתו, יש להקל בזה שהרי לא חיישינן לגבי חמותו שתביא את עצמה למצב של

יחוד כמו שאין חוששים בשאר איסור יחוד, וכמ"ש הט"ז (סי' כב סק"ט), וכ"פ בשו"ת שבט הלוי (ת"ה סי' קיא אות ז), להקל ע"י סגירה ושחשיב כשני שומרים. כך שלגבי החתן והכלה סגירת הדלת הוי שמירה מעליא כמו ב' וב' ולגבי החמות שהמפתח בידה, חשיב מיהא מצב שאינה מתייחדת עם החתן ולא חיישינן שתביא עצמה לידי כך. וכ"ש אם בעלה בעיר שיש להקל, דקי"ל שהיא מצלת מיחוד את כל הנשים שעמה, כמבואר בנתיבות לשבת (סימן כב סק"ד), ובשו"ת נחפה בכסף (אה"ע סי' יב), ובבית אדם (כלל קכו אות כז). ולפ"ז אפילו בסתם אשה שבעלה בעיר יש להקל שתישן עם הכלה. ואע"פ שבנתן לה בעלה רשות ללכת לישן באותו בית, יש אומרים שאין שייך היתר דבעלה בעיר כמ"ש החכמת אדם (שם סעיף ו), מ"מ לדעת הרדב"ז (ת"ג סי' תפא) והגאון חיד"א (בשיו"ב סי' כב), והבנין ציון (סי' קלח) גם בכה"ג שייך ההיתר. ובנ"ד שהוא מדרבנן לרוב הפוסקים, שפיר יש להקל בצירוף סברת הרא"ש ג"כ שהכלה משמרת את החתן.

יא. עתה נבאר גדר יום ולילה לענין זה, ולא רק להראב"ד שמתיר יחוד ביום, אלא גם לשיטת הרא"ש והרמ"א שאסרו לאסור יחוד ביום, מכל מקום לא הצריכו ב' שמירות כמו בלילה אלא מספיק שיהיה עמם קטן או קטנה. ולא נראה שיום הכונה ליום ממש מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ולילה מצאת הכוכבים עד עלות השחר, שהרי חיליה דהראב"ד שרק בלילה צריכים שמירה

הוא מדיוק דברי הגמ' שהוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, ולפ"ז אין לאסור אלא בשעת שינה ממש שהוא זמן בעילה וישנה התגברות היצר, משא"כ בשעות הערב המוקדמות עד לשעת השינה יש לומר דחשיבי כיום לענין זה וסגי בקטן או קטנה. ולאידך גיסא, נראה שבשעות הבוקר המוקדמות שעדיין רוב בנ"א ישנים, יש להחשיבם לענין זה כלילה, ולא רק עד שעת הנץ החמה שבוה יש לצרף מ"ש בשו"ת תורה לשמה (ס"ו טו), שהנעור כליל שבת לאחר עלות השחר ונזכר שלא קיים מצות עונה, רשאי לשמש מטתו לפני שתנן החמה ולא חשיב כמשמש מטתו ביום, משום שלכתחלה לא חשיב עדיין יום לכל הדברים התלויים ביום. ע"ש. אלא אף לאחר הנץ החיוב כל זמן שהחתן והכלה ישנים יש להחשיבו כלילה, שהרי עיקר ותוקף התגברות היצר הוא בשעת שינה ולכן דקדקו בגמ' הוא ישן וכו'. והיא ישנה, וכיום שרוב בנ"א דרכם לישן עד שעתיים ושלוש ביום, א"כ זמן זה נגרר אחר העיקר ולא מסתבר שמיד עם עלות השחר או הנץ החמה, יוכלו השומרים לילך לדרכם.

ועוד, שלפי ביאור אחד בראב"ד היה מקום להצריך שמירה גם בשעות היום וכמו שביארנו, וכן מוכח מדברי הב"י בדעת הרמב"ם שגם ביום צריך שמירה, כך שלמעשה אין להקל על השומרים ולהתיר להם לצאת לדרכם או לתפלה כל זמן שהחתן והכלה ישנים, אלא צריכים להביא במקומם שומרים אחרים, או שיעירו את החתן וילך עמם

להתפלל. אבל בשאר שעות היום נראה שיש להקל בשמירת קטן או קטנה, בלבד מפני שי"א שטעמו של הראב"ד הוא שיום אינו זמן בעילה. וכסברת האחרונים שהתירו יחוד בשעות היום לגמרי, אבל להקל שלא להצריך שמירה ביום כלל קשה, שהרי לרוב הראשונים אסור להתייחד גם ביום, וגם בדעת הראב"ד לביאור אחד יש לאסור ולהצריך ב' שמירות, ובלא"ה יש שהבינו בדעת מרן שלא סבירא ליה כהראב"ד ודקדקנו כן מלשון מרן כאן ובאה"ע, כך שבצירוף כל הנ"ל אין להקל לגמרי ללא שמירה כלל, אבל אפשר להקל בשמירת קטן או קטנה כדעת הרמ"א ואין צורך להחמיר בקטן וקטנה, אע"פ שלדעת השבט יהודה צריך להחמיר גם בזה.

יב. ולהסתמך על זה שאין החתן והכלה נועלים את דלת ביתם בשעות היום, והוי ליה כפתח פתוח לרשות הרבים שמותר להתייחד כה"ג עם שאר עריות כמבואר באה"ע ס"י כב ס"ט, אין הדבר ברור כל כך, דאע"פ שלדעת רוב הפוסקים אפי' אם דלת הבית סגורה, כל שאינה נעולה חשיב כפתח פתוח, מכל מקום אם אין רשות לשום אדם ליכנס שם לא חשיב פתח פתוח, וכיום שאין רגילות מצד השכנים ליכנס אלא דופקים על הדלת ואם אין פותחים להם חוזרים כלעומת שבאו, יש מקום לומר דלא חשיב כפתח פתוח. וכל שכן בחתן וכלה שמטבע הדברים גרים במקום חדש ואינם מוכרים לשכנים, והסבירות שמאן דהו יפתח דלת ביתם

ולפני בעילת מצוה, אסור להתייחד עמה ללא שמירה אפילו בשעות היום, ויש מקילין שלא להצריכם שמירה בשעות היום.

סדרי השמירה

ב. בשעות השינה, אם ישנים באותו החדר או אפילו בשני חדרים נפרדים באותה הדירה, צריך שתי שמירות, דהיינו שישנו שני אנשים עם החתן ושתי נשים ישנו עם הכלה.

ג. אם הדבר אינו בר ביצוע, ידורו בשתי בתים נפרדים שחצר או רשות הרבים מפסקת ביניהם, או שתבוא אם הכלה או אחותה לביתם והחתן ישן בחדר נפרד והם ישנו בחדר אחר, והאשה הישנה עמה תנעול את הדלת באופן שאי אפשר לפותחה מבחוץ ותחזיק את המפתח ברשותה; בשעת הדחק אפשר להקל שתישן עמה אשה שבעלה נמצא באותה העיר, וינהגו בדרך האמורה.

ד. לישן אצל שני בני זוג באופן שהחתן והכלה ישנים בחדר אחד ובני הזוג המארחים בחדר שני אין להקל אע"פ שמשאירים דלתות שני החדרים פתוחים קצת, ורק אם הכלה תישן עם בעלת הבית, והחתן יישן עם בעל הבית בחדר אחר, יש להקל במקום הצורך, ואין חיוב לנעול הדלת בעדם.

ללא רשות שואפת כמעט לאפס. אלא שנראה שאין בזה כדי לדחות היתר זה דפתח פתוח לרה"ר, מפני שטעם ההיתר בזה הוא דאימת הרבים עליו בטבע, ולכן אפי' אם הוא בטוח שאין שום אדם נכנס אצלו הרי זה בכלל ההיתר, וכמ"ש בדבר הלכה (סי' ג הערה ו) משם החזו"א בתשובה. ובהוספות חדשות למהדורה רביעית (סי' ג סוף ס"ה) כתב, שדוקא אם דלת החדר נעולה והנידון על אנשי החדר, אזי אם אין דרכם ליכנס מבלי לדפוק אין היתר להתייחד שם אפי' אם הדלת אינה נעולה, אבל אם פתח החדר פתוח ודכוותה סדרי מדרגות שלנו שהם פתוחים לרה"ר, איכא תמיד למיחש לאדם מהרחוב שיכנס מבלי לדפוק, ואפילו אם הוא זר בעיר ואין לו מכירים כלל, ישנו בהיתר זה משום דמירתת. ע"ש. וע"ע בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד סי' סה אות ד), ולמעשה יש להקל בזה וכמ"ש בספר תפארת למשה (ליו"ד סי' שסב) שסגי בשומר אחד או בפתח פתוח לרה"ר, וכ"מ מחידושי בעל ההפלאה (לסי' קצב), וכ"פ בדבר הלכה (בהוספות עמ' קפז). וכל שכן אם יפתחו מעט את הדלת שמכיון דקיל ליכנס לשם מירתת כמ"ש האג"מ (שם). וע"ע בס' משנת היחוד (עמ' מד), שם צידדנו להחמיר לפותחה לרווחה.

לסכום:

א. חתן שכנס את כלתו בימי נדתה או בתוך ימי ז' נקיים, וכן חתן שפירסה כלתו נדה לאחר החופה

ה. (6) מחזיר גרושתו, צריכה לישוב שבעה נקיים:

שמירה בשעות היום

ה. נראה ששמירה זו צריכה להיות עד שעה שיקיצו בני הבית משנתם, ולאחר מכן במשך היום וגם בשעות הערב המוקדמות, מספיק שיהיו עם החתן והכלה (כשהם בביתם) ילד קטן מכן תשע שנים ועד בן י"ב שנים - ובשעת הדחק אפשר ליקח גם ילד כבן שש או ילדה קטנה כבת חמש שש ועד גיל תשע שנים.

ו. ואם יש טירחה להביא קטן או קטנה (בשעות היום), יש להקל אם חדר המדרגות פתוח לרשות הרבים, כך שיש אפשרות לכל אדם להכנס לשם וכמובן בתנאי שלא ינעלו את דלת ביתם. ומן הראוי שיפתחו את הדלת לרווחה.

חתן שמת לו מת בימי המשתה

ז. אם לא בעל עדיין בעילת מצוה, אסור לו להתייחד בלילה עם כלתו אע"פ שהיא טהורה וצריך שתי שמירות, ומותר להתייחד עמה בשעות היום, אך אם פירסה בינתיים נדה, אסור להתייחד עמה גם בשעות היום כדין כל חתן. והנלע"ד כתבתי. וצור ישראל יצילנו משגיאות ומתורתו יראנו נפלאות אמן.

סעיף ה'

(6) מחזיר גרושתו - מקור הדין בתשובת הר"ש בן הרשב"ץ בשם רבותינו הצרפתים שגם בכה"ג יש לחוש לחימוד, וכ"פ הרדב"ז (ח"ד סי' רסג) והוסיף שגלמד מק"ו מאשה חדשה שאינה מכרת אותו ואפ"ה צריכה ז"נ מחשש חימוד, כ"ש זו שמכירתו וזוכרת המעשים שבינו לבניה (ובתשובת הרשב"ש לא נמצאת תשובה זו, אך בפסקי הרשב"ץ לנדה ד' סו כתב כן).

אכן, אם מחזירה תיכף ומיד לאחר הגירושין בגוונא דליכא חימוד, כתב הרדב"ז שם שא"צ להמתין כלל, אולם אם עבר זמן כנידון ידידה שהיה מדובר שהחזירה לאחר חודש ימים, יש לחוש לחימוד חדש, וכ"פ המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב (סי' קכה).

החזירה כשהיא מעוברת

בפסקי הרשב"ץ (שם) כתב שגם בכה"ג צריכה ז"נ אע"פ שהיא מסולקת דמים, וכ"פ הרדב"ז (ח"ג סי' תכג) דלא עדיפא מקטנה שלא הגיע זמנה לראות, ועוד שהרי כמה מעוברות ראות דם, וזה שלא כדברי המהריק"ש (שם) שפסק להקל ע"פ עדות הרופאים שמעוברת מתעבת המשגל, והחיד"א תמה עליו שלא הזכיר את תשובת הרדב"ז שהיה רבו, הגם שיש לחלק בין